

epistolary text in the certain social-communicative situation and specific means of expressing syntactical, morphological and lexical language levels are focused by the author.

Keywords: epistolary text, letter, epistolary communication, communicative-pragmatic aspect, functional-stylistic means.

УДК 811.161.2'344

Сеньків С.С.,
кандидат філологічних наук,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені І.Я. Франка

МОДЕЛІ ІНТЕРВОКАЛЬНИХ ДИСТРИБУТИВНИХ СТРУКТУР СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Для встановлення закономірностей сполучуваності приголосних фонем послуговуються апаратом лінгвістичного моделювання. Значення лінгвістичних моделей і полягає в тому, що “вони допомагають виявляти закономірності в мові, встановлювати взаємозв'язки і взаємозалежності між мовними фактами” [3, 39]. Моделювання набуло широкого застосування в сучасній лінгвістиці, зокрема в фонології. Як зазначає В.В. Коптілов, “під моделлю в лінгвістиці розуміють не лише математичну систему – аналог мови або її частини, але й деяку типову конструкцію, яка є зразком для утворення речень або словосполучень (у синтаксисі), зразком для утворення слів (у морфології) тощо” [3, 40]. В.С. Перебийніс пише, що „при моделюванні певного об'єкта можна створити велику кількість його моделей, причому чим складнішим модельований об'єкт, тим більше різних моделей його можна створити” [7, 9]. Як бачимо, моделювання відбиває тільки окремі сторони певного явища, бо, розглядаючи таке ж явище під іншим кутом зору, будемо створювати нові моделі.

У сучасній лінгвістиці є реальним застосування математичного критерію для вирішення лінгвістичних питань та існування такої галузі мовознавства, як математична лінгвістика. Існує така думка, що „математична лінгвістика – це такий розділ мовознавства, який досліджує мову квантативними (кількісними) методами” [3, 37]. Сучасні математичні квантативні методи не зводяться до переліку чисел, а в мовних дослідженнях часто використовують методи теорії ймовірності, математичної статистики, тобто складні методи. На відміну від математики, мовознавство має справу не з абстрактними системами відношень, а з реальними системами, які діють конкретно, розвиваються, даючи початок новим системам.

Мовні явища математичними методами описували у своїх працях такі знані науковці, як І.І. Ревзін [9; 10], В. Іванов [2], І.О. Мельчук [5]. Важливим є використання цих методів у лінгвістичному моделюванні. На думку Р.Г. Піотровського, моделі “досліджують системи, вихідні об'єкти яких не визначаються, а вважаються заданими. Наступне вивчення структури системи здійснюється формальними методами із застосуванням теорії множин, класичної

Г: гв, гл, гл', гн, гр;

Д: дб, дбл, дбр, дбр', дв, двй, двл, двч, дг, дгв, дгл, дгл', дгн, дгн', дгр, дгр', дгр, дд, ддв, ддн', ддр, дз, дзв, дз', дж, джн, дз, дзб, дзв, дзм, дзн, дй, дк, дкв, дкл, дкл', дкн, дкр, дкр', дл, дл', дм, дмй, дмт, дн, дн', дп, дпй, дпл, дпл', дпр, дпр', др, др', дс, дсв, дск, дскл, дскл', дскр, дскр', дсл, дсл', дсм, дсн', дсп, дст, дств, дстр, дстр', дст', дс', дс'к, дт, дтв, дтс'к, дтр, дтр', дт', дф, дфр, дх, дхв, дхл, дхл', дхм, дхр, дц, дцв, дцм, дц', дч, дш, дшв, дшк, дшкв, дшкр, дшкр', дшл, дшл', дшм, дшп, дшт, дштр, дшч;

Д': д'б, д'г, д'д, д'д', д'з, д'й, д'к, д'л, д'м, д'мл', д'с', д'т, д'хт, д'ц', д'ч, д'шч;

З: зв, зк;

Ж: жл', жм, жмл', жн, жн', жп, жпл, жр, жр', жс, жсл, жсм, жсп, жст, жс', жс'к, жт, жхр, жи, жи', жч, жшк;

Ж: жб, жбр', жв, жг, жг', жд, ждч, жд', жз', жж, жз, жзй, жй, жк, жкл', жкр, жл, жл', жм, жмл, жмл', жн, жн', жп, жпл, жр, жр', жс, жсл, жсм, жсп, жст, жс', жс'к, жт, жхр, жи, жи', жч, жшк;

З: зб, збл, збл', збр, збр', зв, звй, звл, звтр, зг, згв, згл, згл', згн, згн', згр, згр', згр, зд, здв, здк, здл, здм, здн, здн', здр, здр', здц, здц', зд', зд'с', зз, ззв, зз', зж, зжв, зз, ззб, ззбр, ззв, ззл, ззм, ззн, зз', зй, зк, зкв, зкл, зкл', зкн, зкр, зкр', зл, зл', зм, змй, змл', змн, змр, змр', зн, зн', зп, зпй, зпл, зпл', зпр, зпр', зпх, зр, зр', зс, зсв, зск, зсл, зсл', зсм, зсн, зсн', зсп, зср', зст, зств, зстр, зстр', зст', зс', зт, зтв, зтл, зтл', зтр, зтр', зт', зф, зх, зхв, зхл, зхл', зхм, зхр, зхр', зц, зцв, зц', зч, зчв, зчл, зш, зшв, зшл', зшм, зшн, зшп, зшт, зшч;

З': з'б, з'бл, з'бл', з'з, з'й, з'к, з'м, з'с', з'т, з'ц';

Й: йб, йбг, йбгв, йбдр, йбл, йбм, йбр, йв, йвн, йг, йгл, йгр, йд, йдв, йдн, йдн', йдр, йдр', йдр', йдф, йд', йз', йж, йж, йз, йз', йз'к, йй, йк, йкбр, йкй, йкн, йкр, йкс, йл, йл', йм, ймл', ймн', ймс, ймст, ймч, йн, йнв, йнс'к, йнт, йншт, йн', йп, йпн, йпр, йпт, йпфр, йпц, йр, йр', йс, йсб, йск, йсм, йсн, йсн', йсп, йст, йств, йстр, йстр', йст', йсф, йсш, йс', йс'к, йс'кк, йс'кл', йс'км, йс'ксп, йс'кт, йс'т, йт, йтгр, йтк, йтл, йтм, йтн, йтр, йт', йф, йфб, йфн, йх, йхг, йхсв, йхск, йхср, йхст, йц, йцм, йцк, йц', йч, йш, йшв, йшл, йшл', йшм, йшч;

К: кб, кв, кг, кгр, кд, кдр, кж, кз, кй, кк, ккв, ккр, ккс'к, кл, кл', км, кн, кнр, кн', кп, кпл', кр, кр', кс, ксб, ксв, ксг, ксд, кск, кскл, кскл', кскр, ксл', ксм, ксн, ксн', ксп, кспл, кспл', кспр, ксс, кст, кстр, кст', ксф, ксц, ксч, ксш, кс', кс'к, кт, ктн, ктн', ктр, ктр', кт', кф, кх, кхс'к, кц, кц', кч, кчв, кш, кшт, кшч;

Л: лб, лбй, лв, лг, лгр, лг', лгн, лд, лдс'к, лд', лд'й, лж, лжн, лз', лз'к, лк, лкв, лкл, лл, лм, лн, лн', лп, лр, лс, лсб, лсв, лст, лт, лт', лф, лфт, лх, лхв, лхл, лц, лц', лч;

Л': л'б, л'в, л'г, л'дзвй, л'дй, л'др, л'дс'к, л'дф, л'дц, л'дш, л'дшн, л'дшп, л'д', л'д'й, л'з', л'з', л'й, л'к, л'кл, л'кн, л'кр, л'л', л'л'с'к, л'л, л'м, л'мдр, л'мп, л'мс'к, л'н, л'нс'к, л'н', л'п, л'пт, л'р, л'с, л'сб, л'сн, л'ст, л'ств, л'с', л'с'к, л'т, л'тм, л'тн, л'тп, л'тпр, л'тпс, л'тр, л'тр', л'трпр, л'тс, л'тт, л'тс'к, л'тф, л'т', л'ф, л'фг, л'фй, л'фр, л'фстр', л'х, л'ц, л'цб, л'цг, л'цгр, л'цм, л'ц', л'ч, л'чп, л'чс'к, л'ш,

л'шб, л'шк, л'шн, л'шн', л'шп, л'шф, л'шч, л'шчс';

м: мб, мбл, мбл', мбн, мбр, мбрс'к, мбр', мв, мвзв, мвр, мвр', мг, мд, мж, мз, мз', мй, мк, мкн, мкр, мл, мл', мм, мн, мн', мп, мпй, мпк, мпл, мпл', мпм, мпн, мпр, мпс, мпс', мпт, мпф, мпц', мр, мр', мс, мсб, мскл, мсн, мст, мств, мс', мс'к, мт, мтк, мтл, мтн, мтр, мтс'к, мт', мф, мфл, мфр, мх, мхл, мхр, мц, мц', мч, мш, мшв, мшл, мшт, мшч;

н: нб, нбл, нбр, нв, нг, нгв, нгк, нгл, нгл', нгм, нгп, нгр, нгр', нгс, нгс'к, нгст, нгстр, нгшт, нгт, нгф, нд, ндб, ндв, ндгр, ндд, ндк, ндл, ндл', ндм, ндн, ндп, ндр, ндр', ндс, ндскн, ндс'к, ндсп, ндст, ндт, ндх, ндхс'к, ндц, ндц', ндш, ндшп, ндшт, нд', нд'с', нз, нз', нз', нж, нз, нзл, нзл', нз', нз'к, нй, нк, нкв, нкл, нкл', нкм, нкн, нкр, нкс, нкс'к, нкт, нктб, нктс'к, нкф, нкц', нл, нл', нм, нн, ннс'к, нп, нпй, нпл, нпр, нпр', нпс, нр, нр', нс, нсв, нсгр, нсд, нсй, нск, нскр, нсл, нсл', нсм, нсн, нсп, нспй, нспл, нсс, нст, нств, нстк, нстр, нсф, нсц, нс', нс'й, нс'к, нт, нтв, нтг, нтгл, нтж, нтз, нтк, нткр, нтл, нтл', нтл'м, нтм, нтн, нтн', нтр, нтрб, нтрг, нтргр, нтрд, нтрм, нтрз, нтрй, нтрн, нтрп, нтрпр, нтрр, нтрт, нтрф, нтрш, нтр', нтс, нтс'к, нтств, нтц', нтч, нтш, нтшч, нт', нт'й, нф, нфл, нфл', нфр, нфс'к, нх, нхн, нхр, нц, нцв, нцз, нцк, нцкл, нцл, нцм, нцпр, нцр, нцт, нц', нч, нчж, нчк, нчл, нчс', нш, ншв, ншл, ншл', ншн, ншс'к, ншт, ншч;

н': н'б, н'бл, н'бл', н'бр, н'г, н'др, н'з, н'з', н'з', н'й, н'к, н'л, н'кн, н'м, н'н', н'с', н'т, н'цз', н'ц', н'ч, н'чж, н'чс, н'ш;

п: пб, пв, пвкл, пд, пж, пй, пк, пкл', пкр, пл, пл', пл'ч, пм, пн, пн', пп, ппр, пр, прс'к, пр', пс, псн, пств, пс', пс'к, пт, птв, птн, птр, птр', птс'к, пт', пф, пх, пхн, пц, пц', пч, пчх, пш, пшч;

р: рб, рбк, рбл, рбл', рбн, рбн', рбр, рбс', рбс'к, рбц', рбц, рв, рвж, рвй, рвл, рвл', рвн, рвн', рвм, рвс', рвц, рвц', рвч, рг, ргб, ргв, рггр, ргк, ргл, ргл', ргн, ргн', ргр, ргр, ргскл, ргст, ргс', ргт, ргфл, рг', рг'н, рд, рдв, рдк, рдл, рдл', рдм, рдн, рдн', рдс'к, рдсм, рдств, рдц', рд', рд'с, рз, рз', рз'т, рж, ржб, ржд, ржз, ржк, ржкр, ржл, ржн, ржн', ржп, ржпр, ржс', ржст, ржстр, ржт, ржф, ржц, ржц', рз, рзв, рзк, рзл, рзл', рзн, рзн', рзс', рзт, рз', рз'к, рй, рк, ркб, ркв, ркгр, ркк, ркл, ркл', ркм, ркн, ркр, ркс, ркс'к, ркт, рктн, ркч, ркш, рл, рл' рл'ст, рм, рмб, рмй, рмл, рмл', рмн, рмн', рмс', рмс'к, рмтр, рмф, рн, рнб, рнк, рнп, рнс'к, рншт, рнц, рнц', рн', рн'й, рп, рпй, рпк, рпл, рпл', рпн, рпн', рпр, рпт, рпц, рпц', рр, ррс'к, рр', рс, рсб, рск, рскл, рсм, рсн, рсн', рсп, рспл, рспр, рст, рств, рствл', рстк, рстн, рстн', рстиц', рсц, рст', рс', рс'к, рс'кн, рт, ртб, ртбл, ртв, ртвл', ртвн, ртг, ртд, ртж, ртз, ртзб, ртзн, ртк, рткв, ртл, ртл', ртм, ртн, ртн', ртп, ртпл, ртпр, ртр, ртр', ртс, ртсм, ртсн, ртст, ртс'к, ртт, ртф, ртиц', ртч, ртш, ртшт, рт', рт'й, рт'ф, рф, рфй, рфл', рфн, рфн, рфс'к, рх, рхк, рхл, рхн, рхн', рхт, рхш, рц, рцг, рцм, рц', рч, рчк, рчл, рчм, рчс', рш, ршк, ршл, ршм, ршн, ршн', ршп, ршр, ршт, ршиц', ршч, ршчс';

р': р'к, р'р';

с: сб, сбр, св, сг, ск, скв, скл, скл', скн, скн', скр, скр', скс'к, скх, сл, сл', см, сн, сн', сп, спб, спл, спл', спм, спн, спр, спр', спт, спч, ср', сс, ссл, ссп, сс', сс'к, ст, стб,

ств, ствл', стг, стд, стз, стй, стк, стл, стл', стм, стн, стн', стп, стпл', стпр, стр, стрс'к, стр', стс, стскр, стс'к, сттр, стф, сти, сти', стч, ст', ст'й, ст'к, ст'м, ст'с', сф, сх, схв, схр, си, си', сч, ши, шил, шип, шит;

с': с'б, с'д, с'й, с'к, с'кб, с'кв, с'квн, с'кк, с'кр, с'м, с'н, с'с', с'т, с'тр';

т: тб, тбр, тв, твй, тг, тгр, тд, тдв, тж, тз, тй, тк, ткл, ткн, тл, тлз, тлз', тл', тл'м, тм, тн, тн', тп, тпй, тпл, тпр, тр, трств, тр', тс, тсв, тсд, тсл, тсс, тст, тств, тс'к, тт, ттс'к, тти, тти', тт', тф, тх, тхл, тхл', тхн, тхс'к, ти, ти', тч, тчр, тчт, тш, тшк, тшт, тшч;

т': т'б, т'в, т'г, т'й, т'к, т'кн, т'м, т'мл', т'н т'с', т'т, т'т', т'ч;

ф: фб, фв, фг, фдр, фз, фзб, фй, фк, фкв, фл, фл', фм, фн, фн', фп, фпр, фр, фрс'к, фр', фс, фсп, фств, фстр, фс', фс'к, фт, фтк, фтн, фтп, фти', фт', фф, фхв, фи', фч, фшк, фшт;

х: хб, хв, хвн, хг, хгр, хд, хз, хй, хк, хл, хл', хм, хн, хн', хп, хпр, хр, хр', хс, хсв, хст, хс', хс'к, хт, хтк, хткл, хтл, хтн, хтм, хтр, хтр', хтс'к, хтсм, хт', хф, хц, хч, хчм, хш, хшк, хшт;

ц: цб, цв, цд, цз, цз', цк, цкр, цл, цл', цм, цн, цн', цп, цпр, цр, цст, цстр, цсх, цт, цтв, цф, цц, цц'к, цшк;

ц': ц'в, ц'к, ц'м, ц'н, ц'ц';

ч: чб, чв, чд, чк, чл, чл', чм, чн, чн', чр, чскл, чс', чс'к, чт, чх, чи, чи', чч, чшт;

ш: шб, шв, шг, шй, шк, шкв, шкл, шкн, шкр, шкр', шл, шл', шл'с'к, шм, шн, шн', шп, шпр, шр, шс', шт, штв, штк, штм, штн, штр, штс'к, шти', шт', ши, ши', шч, шчн, шчс', шш;

Характер інтервокальних дистрибутивних структур можна узагальнити у вигляді моделей, компонентами яких є чотири групи приголосних – зімкнуто-проривні, зімкнуто-щілинні, щілинні, напіввідкриті (умовно позначаємо: Р – зімкнуто-проривні, А – зімкнуто-щілинні, F – щілинні, N – напіввідкриті). Так, в українській мові зафіксовано 16 двофонемних інтервокальних моделей. Структура інтервокальних двофонемних моделей у сучасній українській мові виглядає таким чином:

Для початкової фонемі Р

Структура сполук				
1 елемент	Р			
2 елемент				
Зафіксовано сполук	0	6	3	0

Для початкової фонемі F

Структура сполук				
1 елемент	F			
2 елемент				
Зафіксовано сполук	8	2	4	0

Для фонемі N

Структура сполук				
1 елемент	N			
2 елемент				
Зафіксовано сполук	6	0	5	5

Для фонемі А

Структура сполук				
1 елемент	А			
2 елемент				
Зафіксовано сполук		1	6	

Найчисленнішими моделями з усіх зафіксованих двофонемних груп приголосних фонем є: FF – 78, FN – 64, FP – 62, NF – 55, PF – 56, PN – 43, PP – 40, NP – 40, NN – 36, менш численні FA – 30, NA – 25, PA – 20, AN – 16, AP – 11, AF – 9, AA – 5, тобто найхарактернішими є такі поєднання фонем у двокомпонентній інтервокальній дистрибутивній структурі: “щілинна + щілинна”, “щілинна + напіввідкрита”, “щілинна + зімкнуто-проривна”, “напіввідкрита + щілинна”, “зімкнуто-проривна + щілинна”, “зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “зімкнуто-проривна + зімкнуто-проривна”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна”. Найбільші сполучувальні можливості мають щілинні фонемні, які здатні утворити 234 інтервокальних сполуки, зімкнуто-проривні – 159 інтервокальних сполук, напіввідкриті – 156 інтервокальних сполук, а найменші сполучувальні можливості виявляють зімкнуто-щілинні фонемні – 41 інтервокальна сполука.

Зведена таблиця інтервокальних дистрибутивних моделей приголосних фонем

Типи фонем	P	A	F	N	Усього зафіксовано
P	40	20	56	43	159
A	11	5	9	16	41
F	62	30	78	64	234
N	40	25	55	36	156

У β-позиції стосовно першого елемента двофонемної сполуки найчастіше зустрічаються щілинні (198 дистрибутивних структур), напіввідкриті (159 дистрибутивних структур), зімкнуто-проривні (153 дистрибутивні структури), зімкнуто-щілинні (80 структур).

Серед трифонемних моделей виявлено по 15 варіантів в інтервокальній сполуці із зімкнуто-проривною, щілинною та напіввідкритою та тільки 5 варіантів із зімкнуто-щілинною (APN, APF, AAP, AFP, AFF). Найчисленнішими моделями трифонемних дистрибутивних структур є FPN – 107, NPN – 82, NFN – 65, FFN – 62, PPN – 54, FFP – 52, NFP – 46, PFN – 47, NPF – 44, FPF – 32, NFF – 26, PFP – 29, тобто такі сполуки приголосних фонем: “щілинна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + щілинна + напіввідкрита”, “щілинна + щілинна + напіввідкрита”, “зімкнуто-проривна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “щілинна + щілинна + зімкнуто-проривна”, “напіввідкрита + щілинна + зімкнуто-проривна”, “зімкнуто-проривна + щілинна + напіввідкрита” та деякі інші. Кількість найменш численних коливається від 1 до 8. Це моделі FNA – 1, PAP – 1, PNA – 1, APF – 1, AAP – 1, AFF – 1, NNA – 2, FNN – 2, PPA – 2, PPP – 3, PAN – 2, NNF – 3, FAP – 3, APN – 3, NNN – 4, FFA – 4, FNF – 4, PNF – 4, PNN – 4, NNP – 5, PAF – 5, PNP – 5, AFP – 6, FAF – 6, NAP – 7, FAN – 7, NAN – 8, які не є типовими для української мови і не можуть бути визначальними при встановленні сполучувальних закономірностей інтервокальних трифонемних дистрибутивних сполук.

Уявлення про структуру інтервокальних трифонемних моделей у сучасній українській мові дає така таблиця:

Для першої інтервокальної фонемі N (напіввідкритої)

Структура сполук															
1 елемент	N														
2 елемент	P				F				A				N		
3 елемент	P	N	F	A	F	N	A	P	P	F	N	P	F	N	A
Зафіксовано сполук	25	82	44	16	26	65	12	46	7	11	8	5	3	4	2

Для першої інтервокальної фонемі F (щілинної)

Структура сполук															
1 елемент	F														
2 елемент	P				F				N				A		
3 елемент	N	P	F	A	N	P	F	A	F	N	P	A	P	N	F
Зафіксовано сполук	107	21	32	15	62	52	21	4	4	9	2	1	2	7	6

Для першої інтервокальної фонемі P (зімкнуто-проривної)

Структура сполук															
1 елемент	P														
2 елемент	P				F				N				A		
3 елемент	N	F	A	P	F	N	P	A	F	P	N	A	F	N	P
Зафіксовано сполук	54	10	2	0	17	47	29	10	5	5	3	1	5	2	1

Для першої інтервокальної фонемі A (зімкнуто-щілинної)

Структура сполук																
1 елемент	A															
2 елемент	P				F				A							
3 елемент	N		F		P		F		P							
Зафіксовано сполук	2		1		5		1		1							

Найбільші сполучувальні можливості у напіввідкритих фонем, які здатні утворити 355 сполук, менші – у щілинних (345 сполук) та зімкнуто-проривних (192 сполуки), а найменші – у зімкнуто-щілинних (10 сполук). В β-позиції (3 елемент сполуки) найчастіше зустрічаються напіввідкриті фонемі (зафіксовано 452 сполуки), рідше – щілинні (186 сполук), причому середнім елементом інтервокальної трифонемної дистрибутивної структури найчастіше виступають зімкнуто-проривні та щілинні. Отже, найпоширенішими в українській мові серед інтервокальних трифонемних дистрибутивних моделей є сполуки з початковими щілинними та напіввідкритими і з кінцевими напіввідкритими та щілинними.

Серед чотирифонемних сполук виявлено 22 моделі, першим компонентом яких виступають напіввідкриті фонемі, 11 моделей із першим компонентом – щілинною фонемою, 9 моделей із зімкнуто-проривними та одну модель – з початковою зімкнуто-щілинною фонемою. Найчисленнішими моделями чотирифонемних дистрибутивних структур є PFPN – 22, NPFP – 19, NFPN – 14, FFPN – 13, NPFN – 10, NNFP – 10, тобто сполуки таких приголосних фонем: “зімкнуто-проривна + щілинна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна + щілинна + зімкнуто-проривна”, “напіввідкрита + щілинна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “щілинна +

щілинна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна + щілинна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + напіввідкрита + щілинна + зімкнуто-проривна”. Кількість найменш численних інтервокальних чотирифонемних моделей коливається від 1 до 3. Це моделі NPFA – 1, NPPP – 1, NFFF – 1, NFPA – 1, NAFN – 1, FPFF – 1, PNFN – 1, NPPF – 2, NFPP – 2, NFAF – 2, NNPN – 2, NAPN – 2, FFFF – 2, FFFN – 2, PFFP – 2, PNFP – 1, AFPN – 2, FFPP – 2, FFFP – 3, NAFP – 3, які не характерні для української мови. Структуру чотирифонемних інтервокальних моделей у сучасній українській мові відображають наведені таблиці:

Для першої інтервокальної фонемі N (напіввідкрита)

Структура сполук																						
1 елемент	N																					
2 елемент	P							F							N			A				
3 елемент	F			P			N			F			P			A	F	P	P	F		
4 елемент	A	P	N	N	F	P	N	P	F	P	N	F	N	F	P	A	F	P	N	N	N	P
Зафіксовано сполук	1	19	10	7	2	1	4	4	5	8	3	1	11	5	2	1	2	9	2	2	1	3

Для першої інтервокальної фонемі F (щілинної)

Структура сполук												
1 елемент	F											
2 елемент	P					F					N	
3 елемент	F				P	P			F			F
4 елемент	P	F	N	N	P	F	N	F	P	N	P	
Зафіксовано сполук	4	1	5	7	2	5	14	2	3	2	8	

Для першої інтервокальної фонемі P (зімкнуто-проривної)

Структура сполук									
1 елемент	P								
2 елемент	P	F				N			
3 елемент	F	P			F	P			F
4 елемент	P	F	N	P	P	P	N	P	N
Зафіксовано сполук	4	5	22	0	2	0	0	1	1

Для першої інтервокальної фонемі A (зімкнуто-щілинної)

Структура сполук	
1 елемент	A
2 елемент	F
3 елемент	P
4 елемент	N
Зафіксовано сполук	2

Найбільші сполучувальні можливості в α -позиції у напіввідкритих фонем (103 сполуки), менше – у щілинних (53 сполуки) та зімкнуто-проривних (435 сполук), і тільки у 2 сполуках першим компонентом є зімкнуто-щілинна фонема. В β -позиції найчастіше зустрічаються напіввідкриті (94 сполуки), рідше зімкнуто-проривні (70 сполук) та щілинні (28 сполук). Другим та третім компонентом інтервокальних чотирифонемних сполук, як правило, бувають щілинні або зімкнуто-проривні фонемі. Отже, в українській мові найпоширенішими інтервокальними дистрибутивними структурами є моделі, першим компонентом яких виступає зімкнуто-проривна або напіввідкрита фонема, а четвертим – напіввідкрита або зімкнуто-проривна.

Серед п'ятифонемних дистрибутивних структур виявлено 10 моделей з початковою напіввідкритою фонемою, 6 моделей – із щілинною та 1 – із зімкнуто-проривною. Найчисленнішими моделями п'ятифонемних дистрибутивних структур є NFFPN – 4, NPFPF – 2, NPNNP – 2, тобто сполуки таких приголосних фонем: “напіввідкрита + щілинна + щілинна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна + щілинна + зімкнуто-проривна + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”, “напіввідкрита + зімкнуто-проривна + напіввідкрита + зімкнуто-проривна + напіввідкрита”. Кількість інших п'ятифонемних сполук дорівнює 1. Серед них моделі NFFPN – 1, NPFPF – 1, NPFFF – 1, NPNNP – 1, NPNNF – 1, NPFPF – 1, FPNPN – 1, FPNFP – 1, FPFNP – 1, FPFNF – 1, FFPFP – 1, FNFPF – 1, PNFPF – 1. Слова з такими групами приголосних перебувають на периферії лексичної системи української мови.

Структуру інтервокальних п'ятифонемних моделей сучасної української мови ілюструють такі таблиці:

Для першої інтервокальної фонемі N (напіввідкритої)

Структура сполук										
1 елемент	N									
2 елемент	F				P					
3 елемент	F	P	F				N			P
4 елемент	P	F	P		F		F		P	F
5 елемент	N	N	F	N	P	F	P	N	N	P
Зафіксовано сполук	4	1	2	1	1	1	1	1	2	1

Для першої інтервокальної фонемі F (щілинної)

Структура сполук						
1 елемент	F					
2 елемент	P				F	N
3 елемент	N		F		P	F
4 елемент	P	F	P		F	P
5 елемент	N	P	N	F	P	F
Зафіксовано сполук	0	1	1	1	1	1

Для першої інтервокальної фонемі Р (зімкнуто-проривної)

Структура сполук	
1 елемент	P
2 елемент	N
3 елемент	F
4 елемент	P
5 елемент	F
Зафіксовано сполук	1

Найбільші сполучувальні можливості в α -позиції у напіввідкритих фонем (15 сполук), рідше – у щільних (5 сполук). У β -позиції найчастіше зустрічаються напіввідкриті (10 сполук), рідше – щільні (6 сполук) та зімкнуто-проривні (5 сполук). У п'ятифонемних інтервокальних дистрибутивних структурах відсутні зімкнуто-щільні фонемі.

Отже, у сучасній українській мові у середині слова серед дво-, три-, чотири- та п'ятифонемних дистрибутивних сполук найбільш типовими є ті, першим елементом яких є напіввідкрита фонема, рідше щільна та зімкнуто-проривна. Такі моделі консонантних структур відзначаються високою частотністю (FP → /сm/ → 5346, FF → /шс'/ → 4697, FN → /вн/ → 1842, FPN → /сmp/ → 765, NPN → /нтн/ → 182, NFPN → /рств/ → 273, NFPN → /нств/ → 158), лексеми, в яких вони себе реалізують, належать до центру лексичної системи української мови, а отже, така дистрибутивна структура приголосних є типовою для сучасної української мови.

Література

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
2. Іванов В. В. Теория фонологических различительных признаков / В. В. Иванов // Новое в лингвистике. – М., 1962. – Вып. 2.
3. Коптілов В. В., Нікітіна Ф. О. Число и слово / В. В. Коптілов, Ф. О. Нікітіна. – Київ : Наукова думка, 1966. – С. 18–48.
4. Коструба П. П. Фонетика сучасної української літературної мови / П. П. Коструба. – Львів, 1963.
6. Мельчук И. А. Опыт теории лингвистических моделей "Смысл – текст" / И. А. Мельчук. – М., 1974.
7. Орфографічний словник української мови / [уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко]. – К., 1999.
8. Перебийніс В. С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем української літературної мови / В. С. Перебийніс. – К. : Наукова думка, 1970. – 270 с.
9. Пиотровский Р. Г. Моделирование фонологических систем и методы их сравнения / Р. Г. Пиотровский. – М. – Л., 1966.
10. Ревзин І. І. Структура языка как моделирующей системы / І. І. Ревзин. – М., 1978.
11. Ревзин І. І. Современная структурная лингвистика / І. І. Ревзин. – М., 1977. – 263 с.
12. Словарь лингвистических терминов ; под ред. О. С. Ахмановой. – М., 1966.

Анотація

У статті на матеріалі "Орфографічного словника української мови" виділено серединні сполуки приголосних фонем і загальні критерії дистрибуційного моделювання, виявлено найчисленніші та найхарактерніші поєднання фонем, розглянуто сполучувальні можливості зімкнуто-проривних, зімкнуто-щільних, щільних, напіввідкритих фонем в α - і β -позиціях,

побудовано моделі дво- і поліфонемних серединних сполук, серед яких проаналізовані типові для української мови структури приголосних фонем.

Ключові слова: фонема, модель, моделювання, інтервокальні дистрибутивні структури.

Анотация

В статье на материале “Орфографического словаря украинского языка” выделено интервокальные сочетания согласных фонем и общие критерии дистрибутивного моделирования, обнаружено наиболее численные и характерные соединения фонем, рассмотрено соединительные возможности взрывных, смычно-щелевых, щелевых, полукрытых фонем в α - и β -позиции, создано модели дво- и полифонемных интервокальных сочетаний, среди которых проанализованы типичные для украинского языка структуры согласных фонем.

Ключевые слова: фонема, модель, моделирование, интервокальные дистрибутивные структуры.

Summary

Intervocal combinations of vowels and common criteria of distributional modeling are pointed out in the following article on the basis of “Orphographical Dictionary of Ukrainian language”, is found the most numeral and common combinations of phonemes, is examined combinabilities of stop consonants, africats, fricatives, scmiipened phonemes in α - and β -positions, the models of bi- and poly-phonimic intervocal combinations have been built among which typical for Ukrainian language structures of vowels have been analysed.

Keywords: phonemes, model, intervocal distributional structures.

УДК 81'271:821.161.2-3“20”

Волкова І.В.,
кандидат філологічних наук,
Алексєєва О.О.,
студентка,
Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

ФОРМУЛИ ЗВЕРНЕННЯ ЯК ФОРМА МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Бути ввічливим... Бути культурним... завдання іноді нездійсненне лише через незнання тих чи інших простих правил поведінки в суспільстві.

Перш ніж вдатися до спілкування, людина має у нього включитися, тобто привернути увагу співрозмовника. Етикет, якого Е.В. Білик називає “вічний король спілкування” [1, 7], дає змогу визначитися стосовно співрозмовника і передати йому соціальну інформацію, яка виражає повагу до співбесідника, доброзичливе ставлення.

Часом буває так, що все псує невелика та прикра помилка при знайомстві, зверненні, привітанні, у бесіді. Але цього можна було б уникнути, знаючи маленькі секрети та правила, які диктує етикет мовного спілкування [1, 7]. Спілкування – одна з форм людської взаємодії, завдяки якій індивіди духовно формують один одного [4, 227]. Саме таке спілкування ми можемо зустріти у книзі, але аж ніяк у кіно або